

Dekolonize Bir Sınıf İnşa Etmek

Dekolonize Bir Sınıf İnşa Etmek

Yazarlar

Refika Angkasa

Turgay Öntaş

Yayın Koordinatörü

İpek Coşkun Armağan

Editör

Amine Ertürk

Tasarım

Betül Berra Kurt

Kapak İllüstrasyonu

Zeynep Keskin

Yayımlayan

NUN Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları

Baskı ve Cilt

Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.

Güzeltepe Mah. Mareşal Fevzi Çakmak Cad. B Blok No: 29/1/1 Eyüpsultan,
İstanbul / TÜRKİYE

Tel: 0212 354 30 00

Sertifika No: 46403

1. Baskı: Kasım 2025

Dekolonize Bir Sınıf İnşa Etmek

COPYRIGHT © 2025 Enstitü Sosyal

Bu yayının tüm hakları Enstitü Sosyale aittir. Enstitü Sosyalin izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Enstitü Sosyal

Burhaniye Mah. Hacı Reşitpaşa Sok. No.18 Üsküdar, İstanbul/TÜRKİYE

Tel: 0216 422 00 22 | <https://www.enstitososyal.org> | info@enstitososyal.org

İçindekiler

<i>Eğitimin Aynasını Temizlemek: Sınıfta Dekolonizasyon Üzerine Düşünmek</i>	1
Rehberin İçeriği: Yol Haritanız	2
Yöntem ve Yaklaşımımız	3
Rehberi Nasıl Kullanabilirsiniz?	4
<i>Dekolonize Bir Sınıf İnşa Etmek İçin 10 Adım</i>	7
BİRİNCİ BÖLÜM: Zihniyeti ve Müfredatı Dönüştürmek	9
1. Müfredat Eleştirisi Yap ve Batı Merkezli Anlatıyı Deşifre Et	11
2. Kavramların Tarihsel ve Politik Bagajını Çözümle	13
3. Ezberle Birlikte Eleştirel Düşünme ve Mantığı da Merkeze Al	15
İKİNCİ BÖLÜM: İlişkileri ve Sınıf Kültürünü Yeniden İnşa Etmek	18
4. Kendi Konumunu, Ayrıcalıklarını ve Ön Yargılarını Sürekli Sorgula	20
5. Dilin Şekillendirici Gücünü Öğret: Anlam Dünyamıza Dönüş	23
6. Bilgi Otoritesini Paylaş, Sınıfı Bir Müzakere Alanına Dönüştür	25
7. Fiziksel Mekânı İlişkisel Eşitliği Destekleyecek Şekilde Düzenle	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Sistemi Dönüştürmek: Değerlendirme, Süreç ve Disiplin	29
8. Zekâyı, Normatif Ölçümleri ve Gelişim Basamaklarını Eleştir	31
9. Süreç Odaklı Bir Öğrenme Kültürü Geliştir	34
10. Disiplin Anlayışını Dönüştür: Ceza Yerine Geri Bildirim Kültürünü Benimse	36
Son Söz Yerine: Yolculuk Devam Ediyor...	39
Yazarlar Hakkında	40

Eğitimin Aynasını Temizlemek: Sınıfta Dekolonizasyon Üzerine Düşünmek

Eğitim bir aynaya benzer. Bize neyin önemli, kimin değerli, hangi hikâyenin gerçek ve hangi başarının anlamlı olduğunu gösterir. Ancak bu ayna tarafsız değildir; onu tutan kişi, aynanın çerçevesini ve yansıttıklarını belirler. Yüzyıllar boyunca şekillenmiş düşünce biçimleri, dil alışkanlıkları, müfredat seçimleri ve sınıf düzenleri, çoğu zaman farkında olmadan öğrencilerimizin hangi hikâyeleri duyacağını, hangi kimliklerin değerli bulunacağını ve hangi başarıların gerçek sayılacağını etkiler.

Peki, bu ayna yalnızca tek bir bakış açısını evrensel gerçeklik olarak yansıtıyorsa?

Ya sınıfımız, sadece belirli bir bilgi türünün, bir rengin, bir tarihin veya bir yaşam biçiminin norm olarak kabul edildiği bir sahneye dönüşmüştü?

Dekolonizasyon, aynayı kırmak veya geçmişi suçlamak değildir. Dekolonize etmek, aynayı özenle temizlemek, çerçevesinin taşıdığı tarihsel bağlamı fark etmek ve sınıfta yansıttığı görüntüleri sürekli olarak sorgulamaktır. Bu süreç, Avrupa merkezci Batılılığı ve beyazlığı normalleştiren, aynı zamanda

yerli bilgileri görünmez kılarak onların gelişimini ve kendi başına ayakta durmasını engelleyen yapılarla yüzleşmeyi gerektirir. Amaç, tek bir hikâyeyi evrenselleştirmek yerine farklı hikâyelere alan açmak; ezberi eleştiriyiyle beslemek, damgalamak yerine tanımayı ve anlamayı merkeze almaktır.

Kolonyal süreçler giderek daha görünür olsa ve birçok alanda dekolonyal çalışmalar yürütülse de eğitim alanı bu dönüşümün en sessiz ve derinden sürdüğü yerlerden biri olmayı sürdürmekte. Okullarda, ders kitaplarında, sınıf içi uygulamalarda ve ölçme-değerlendirmede varlığını sürdüren kolonyal varsayımlar, o kadar kökleşmiş durumdadır ki, çoğu zaman fark edilmeden kuşaktan kuşağa aktarılır. Bu nedenle, artık dekolonize çalışmaların yapıyor olması bizi yanıltmamalı: Eğitimdeki kolonyalist izleri yeniden düşünmek, derinlemesine analiz etmek ve sistematik biçimde dönüştürmek hâlâ önümüzde duran bir zorunluluktur.

Bu rehber, söz konusu derin dönüşümü sınıf düzeyinde hayata geçirmeniz için atabileceğiniz somut adımlara odaklanır. Mevcut çabaları temel alarak, eğitim pratiklerinde gizli kalmış kolonyal kalıntıları görünür kılmaya ve dönüştürmenize yardımcı olacak araçlar sunmayı amaçlar.

Rehberin İçeriği: Yol Haritanız

Bu rehberde aşağıdaki bölümlerle karşılaşacaksınız:

10 Eylem Adımı:

Her adım, üç aşamalı bir öğrenme süreci sunar:

- **Anlama:** Sınıfınızda dönüşümü gerektiren yapıları nasıl fark edeceğinizi gösterir.
- **Tanımlama:** Bu yapıların arkasındaki tarihsel, dilsel ve pedagojik nedenleri nasıl gözlemleyeceğinizi açıklar.

- **Uygulama:** Edindiğiniz farkındalığı sınıf içinde hayata geçirmek için somut etkinlik ve yöntem önerileri sunar.
 - » **Sınıf İçi Uygulama İpuçları:**
Günlük rutinlerinize, fiziksel mekân düzeninize ve değerlendirme süreçlerinize nasıl entegre edeceğinize dair pratik öneriler ve örnek uygulamalar içerir.
 - » **Etkinlik Örneği:**
Mevcut müfredat konularından yola çıkarak hazırlanmış adım adım uygulayabileceğiniz örnek bir ders planı bulacaksınız.

Yöntem ve Yaklaşımımız

Bu rehber, dekolonizasyon sürecini üç temel alanda ele alıyor:

- **Birinci Bölüm,** bilginin doğasını ve müfredatın kökenlerini sorgulayarak “*Neyi bilgi olarak kabul ediyoruz?*” sorusuna yanıt alıyor.
- **İkinci Bölüm,** sınıf içindeki güç ilişkileri ve iletişim kültürüne odaklanarak “*Bilgiyi kim, nasıl aktarıyor?*” sorusunu merkeze alıyor.
- **Üçüncü Bölüm** ise ölçme, değerlendirme ve disiplin sistemlerini inceleyerek “*Bilgi nasıl meşrulaştırılıyor?*” sorusuna ışık tutuyor.

Her bölümde, Celeste'nin modelinden ilhamla oluşturulmuş üç aşamalı bir yol izliyoruz¹:

¹ Bu rehberde benimsenen üç aşamalı sistem (Gözlemle – Tanımla – Dönüştür), yapısal olarak Hayes, Celeste C.'nin “How to Decolonize a Classroom” (2016) başlıklı çalışmasından ilham alınarak oluşturulmuştur. Ancak bu model, doğrudan bir çeviri veya uyarlama değildir. Türkiye'deki eğitim bağlamına uygun olarak, öğretmen-öğrenci ilişkisinin kültürel dokusu, dilin anlam katmanları ve müfredatın tarihsel arka planı gözetilerek yeniden yapılandırılmıştır. Hayes'in orijinal modeli öğretim dinamiği, kültür ve dil üzerine odaklanırken; bu rehber, aynı sistemi zibniyet (müfredat), işişi (sınıf kültürü) ve sistem (değerlendirme-disiplin) boyutlarıyla genişletmiştir.

Gözlemle - Mevcut düzeni fark etme aşamasıdır. Öğretmen burada bir izleyici ve tanık rolü üstlenir. Sınıftaki görünmez örüntülerin yavaş yavaş belirginleşmeye başladığı bu aşama, dönüşümün ilk adımını oluşturur.

Tanımla - Sorunun kaynağını analiz etme aşamasıdır. Öğretmen artık bir sorgulayıcı ve araştırmacı kimliğiyle sürece dâhil olur. Bu aşamada güç ilişkileri ve kalıplar çözülmeye başlar.

Dönüştür - Alternatif pratikleri uygulama aşamasıdır. Öğretmen burada katılımcı ve dönüştürücü bir role bürünür. Yeni bir pedagojik kültürün inşa edildiği bu aşama, sürecin nihai hedefini oluşturur.

Bu yapı, öğretmenlere fark etme, anlamlandırma ve dönüştürme olmak üzere üç temel beceri kazandırmayı hedefler.

Rehberi Nasıl Kullanabilirsiniz?

Bu rehber, tek seferlik bir uygulama listesi değil; öğretmenin sürekli gelişimini destekleyen bir yol haritasıdır. Bu yol haritasını takip edebilmek için aşağıdaki adımları izleyebilirsiniz:

1. Adım Adım İlerleyin

Rehberdeki üç ana alanı – Zihniyet ve Müfredat, İlişkiler ve Sınıf Kültürü, Sistem ve Değerlendirme – bir dönemde tek seferde dönüştürmek yerine her birine ayrı ayrı odaklanabilirsiniz:

- **1. Dönem:** Müfredat ve kavramlar üzerine derinlemesine düşünün. “*Ne öğretiyorum?*” sorusunu merkeze alın.
- **2. Dönem:** Sınıf içi ilişkiler ve dil kullanımını gözden geçirin. “*Nasıl öğretiyorum?*” sorusuyla ilgilenin.

- **3. Dönem:** Değerlendirme ve disiplin sistemlerini yeniden yapılandırın. “*Neyi başarı sayıyorum?*” sorusunu sorgulayın.

Bu yaklaşım, dönüşümü yönetilebilir kılar ve her adımda derinleşmenize olanak tanır.

2. Ünitelerle Bütünleştirin

Her üniteye yalnızca bir eylem adımını seçerek uygulamaya başlayın. Örneğin:

- Coğrafi keşifler ile ilgili üniteye kavramların tarihsel arka planını inceleyin,
- İletişim temalı ünitelerde dilin şekillendirici gücünü vurgulayın,
- Toplumsal kurallarda dair ünitelerde disiplin anlayışını onarıcı yaklaşımla yeniden düşünün.

Bu yöntem, ders akışını korurken pedagojik dönüşümü doğal bir şekilde destekler.

3. Yansıtma ve Paylaşım Yapın

Dekolonizasyon bireysel bir yolculuk değil, birlikte yürütülebilecek bir süreçtir. Bu nedenle:

- Düzenli yansıtma oturumları düzenleyerek deneyimlerinizi meslektaşlarınızla paylaşın,
- Başarı odaklı değil, öğrenme odaklı konuşmalar yapın,
- Birbirinizin gözlem ve iç görüşlerinden yararlanın.

Bu paylaşımlar, hem kişisel gelişiminize katkı sağlar hem de okul kültürünün dönüşümüne yardımcı olur.

4. Gelişimin Sürekliliğini Sağlayın

Her dönem sonunda kendinize şu soruları sorun:

- **Ne gördüm?** - Sınıfımdaki hangi kalıpları fark ettim?
- **Ne anladım?** - Bu kalıplar hangi değerleri görünmez kılıyor?
- **Ne değiştirdim?** - Hangi alternatif uygulamaları hayata geçirdim?

Bu döngü, sınıfınızı bir araştırma alanına dönüştürerek sürekli gelişim için güçlü bir zemin oluşturur.

Dekolonize Bir Sınıf İnşa Etmek İçin 10 Adım

BİRİNCİ BÖLÜM:

Zihniyeti ve Müfredatı Dönüştürmek

Eğitimde dekolonizasyon, yalnızca “kütüphane rafını düzenlemek” veya “müfredata yeni isimler eklemek” değildir. Köklü bir dönüşüm, neyi bildiğimiz (müfredat), nasıl bildiğimiz (yöntem) ve bu bilgiye kimin sahip olduğu (otorite) ile ilgili temel varsayımlarımızla yüzleşmekle başlar.

Unutmayın: Her eğitim modeli, görünmez bir gerçeklik ve insan tanımı üzerine kuruludur.

Hâkim eğitim paradigması, kapitalizmin bir gerekliliği olarak araçsal akıl ve endüstriyel ihtiyaçlar doğrultusunda insanı; ölçülebilir, sınıflanabilir ve piyasa için değer üreten bir kaynak olarak kodlar. Bu yaklaşım, eğitimin odağını kaçınılmaz biçimde daraltır: Analitik ve matematiksel gelişimi merkeze alırken zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim alanlarını sistematik olarak ikinci plana iter. Bireysel rekabeti öne çıkaran yapı, topluluk bilinci ve dayanışma için gerekli alanları sınırlandırır.

Müfredat eleştirisi, bu arka plandaki gerçeklik kurgusunu ve insan tanımını görünür kılmamanın en etkili yoludur. Hâkim müfredat, yalnızca neyin bilineceğini değil aynı zamanda nasıl bir insan olunacağını da gizli bir müfredatını sunar: Batı-merkezli, ilerlemeci ve pozitivist temellere dayalı bir ideal. Bu ideal, insan gelişimini evrensel ve çizgisel bir ilerleme olarak ele alan Piagetçi basamaklar gibi Batı-merkezli psikolojik modellere dayanarak farklı kültürlerdeki alternatif gelişim yollarını ve bilme biçimlerini görünmez kılar.

Dekolonize bir eğitim, bu indirgeyici insan tanımını kökten sorgulamayı ve yerine bütüncül bir anlayışı koymayı gerektirir. Bu; insanı yalnızca düşünen (bilisel/analitik) bir varlık değil aynı zamanda ilişki kuran (sosyal), hissedilen (duygusal), anlam arayan (manevi/etik) ve estetik (sanatsal) bir varlık olarak da tanımaktır. Bu anlayış, insan gelişimini tek tip basamaklara hapsedmek yerine kültürel bağlamla şekillenen birbiriyle bağlantılı farklı gelişim alanları olduğunu kabul eder. Çok boyutlu bu insan portresi ancak çok perspektifli ve yaşamla bağlantılı bir müfredatla beslenebilir.

Bu bölümdeki adımlar, işte tam da bu bütüncül insan tanımını merkeze alan bir zihniyet ve müfredat dönüşümünü hedefler. Bilginin doğasını, kaynağını ve aktarım biçimini kökten sorguladığımız bu temel adımlar, nihayetinde şu soruya yanıt arar: Öğrencilerimizin gerçeklikle ve tüm insani potansiyelleriyle derin bir bağ kurabilecekleri, insan olma hâlinin tüm zenginliğine kucak açan bir eğitim kültürünü birlikte nasıl inşa edebiliriz?

Müfredat Eleştirisi Yap ve Batı Merkezli Anlatıyı Deşifre Et

– **Açıkla**

Müfredat, yalnızca öğretim içeriği değil aynı zamanda görünmez değerlerin, hiyerarşilerin ve insan tanımlarının taşıyıcısıdır. Birçok ders kitabı ve öğrenme hedefi, farkında olmadan Batı-merkezli bir ilerleme anlayışını doğal ya da evrensel olarak sunar. Bu adımda amaç, müfredatın hangi tarihsel süreçlerden beslendiğini, kimin bakış açısından yazıldığını ve hangi deneyimlerin dışarıda bırakıldığını fark etmektir.

– **Tanımla**

1. Müfredattaki içerikleri incelerken şu sorularla analiz yapın:
 - › Bu bilgi hangi coğrafyanın, kültürün veya tarihin ürünü?
 - › Kimin sesi merkezde, kimin sesi dışarıda?
2. Ders kitabındaki görseller, metin örnekleri, tarihsel olay anlatımları ve filozof listeleri gibi unsurlarda tekrar eden örüntüleri fark edin.
3. Öğrencilerle birlikte bu içeriklerin hangi toplumsal varsayımları yeniden ürettiğini tartışın.

– Uygula

Sınıf İçi Uygulama İpuçları

- Her yeni ünite, “*Bu konuyu kim anlatıyor?*” sorusuyla başlayın. Öğrencilerin yazarın/konuşanın bakış açısını fark etmesine yardımcı olun.
- Ders kitabında Batı dışı figürlerin azlığına dikkat çekin; öğrencilerle birlikte eksik kalan kültürel katkıların bir listesini çıkarın.
- Dersi tek bir hikâye üzerinden değil, çoklu anlatılarla işlemeyi alışkanlık hâline getirin (Örneğin, aynı olayı farklı coğrafyalardan kaynaklarla karşılaştırın).

Etkinlik Örneği – Haritanın Sessiz Bölgeleri

Konu: *Coğrafi Keşifler*

Amaç: Öğrencilerin keşif kavramının sömürgeci arka planını fark etmeleri.

Uygulama Adımları:

1. Tahtaya bir dünya haritası yansıtın; öğrencilerden “*Coğrafi keşifler kimleri keşfetti?*” sorusuna yanıt vermelerini isteyin.
2. Ardından aynı soruyu ters çevirin: “Keşfedildiği iddia edilen toprakların sakinleri olmasına rağmen neden keşif olarak adlandırıyoruz? Bu bölgelerde önceden yaşayanların hikâyesini neden okumuyoruz?”
3. Küçük gruplar oluşturun, her grup keşfedilen ülke halkı olarak kendi bakış açısından kısa bir hikâye yazsın.
4. Tüm hikâyeleri sınıfta okuyun. Bu hikâyelerde hangi bakış açılarına yer verildiğini ve hangi bakış açılarının eksik olduğunu tartışın.

Kavramların Tarihsel ve Politik Bagajını Çözümle

– **Açıkla (Ne?)**

Kavramlar, yalnızca kelimeler değil, dünyayı nasıl gördüğümüzü şekillendiren düşünce araçlarıdır. “Keşif”, “uygarlık”, “ilerleme”, “nesnellik” gibi görünüşte nötr veya evrensel olan kavramlar, tarihsel olarak belirli iktidar ilişkileri içinde doğmuş ve bu ilişkileri meşrulaştırmıştır. Bu adımın amacı, öğrencilere dilin görünmez politik yükünü fark ettirerek *bir kelimeyi sorgulamak, bir dünyayı sorgulamaktır* bakış açısını kazandırmaktır.

– **Tanımla (Nasıl?)**

1. Bir kavram seçerek öğrencilerle şu soruları tartışın:
 - » Bu kelime ilk ne zaman, kim tarafından, hangi bağlamda kullanılmaya başlandı?
 - » Bu kavram kullanıldığında kim merkeze yerleşiyor, kim kenarda kalıyor?
 - » Farklı kültürlerde veya dönemlerde bu kavrama nasıl anlamlar yüklenmiş?
2. Ders kitabı, harita, sanat eseri, haber metni gibi farklı kaynaklarda aynı kavramın nasıl kullanıldığını inceleyin.
3. Öğrencilerin kavramların görünürde tarafsız ama aslında yönlendirilmiş olduğunu görmeleri için karşıt kavramlar üretmelerini isteyin (örn., “keşif” yerine “karşılaşma”, “uygarlık” yerine “yaşam biçimi”).

– Uygula

Sınıf İçi Uygulama İpuçları

- Her yeni konuya başlarken o konunun kilit kelimelerini tahtaya yazın. Öğrencilerden her kelimenin çağrıştırdığı duyguları, imgeleri ve kimleri hatırlattığını paylaşımlarını isteyin.
- Haritalar, sanat eserleri, ansiklopedi maddeleri veya belgeseller gibi materyalleri birlikte inceleyin: Hangi yön yukarıda? Hangi ülke ortada? Hangi kültür, kültürel öge veya yüz merkeze alınmış?

Etkinlik Örneği – Haritalar, Sanatlar ve Merkezler

Konu: *Kültürler Arası Etkileşim / Haritalama / Görsel Sanatlar*

Amaç: Kavramların, mekân ve kültür algısını nasıl şekillendirdiğini fark etmek.

Uygulama Adımları:

- 1. Görsel Karşılaştırma:** Öğrencilere iki farklı dünya haritası gösterin (örneğin Avrupa merkezli Merkator projeksiyonu ve Uzak Doğu merkezli bir harita). *“Dünya hangi haritada farklı görünüyor?”*, *“Farklı görmenize neden olan bakış açısını fark edebildiniz mi?”*, *“Kime göre burası merkez?”* gibi soruları tartışın.
- 1. Sanat Analizi:** Bir klasik Avrupa tablosu ve bir Uzak Doğu resmini inceleyin. *“Bu resimlerde kimin gözüyle bakıyoruz?”*, *“Sanat eseri hangi bakışı ‘normal’ olarak sunuyor?”* sorularını yöneltin.
- 2. Kavram Yenileme:** Gruplara keşif, uygarlık, gelişmişlik, merkez gibi kelimeler verin. Her gruptan bu kavramlara alternatif, daha kapsayıcı sözcükler önermelerini isteyin.

3. **Sunum:** Her grup, yeni kelimelerini sınıfa açıklayarak seçim nedenlerini anlatsın. Örneğin:

- › Keşif yerine → Karşılaşma
- › İlerleme yerine → Dönüşüm
- › Merkez yerine → Bağlantı Noktası

Ezberle Birlikte Eleştirel **Düşünme ve Mantığı da** **Merkeze Al**

– **Açıkla**

Ezber, düşünmenin karşıtı değil başlangıç noktasıdır. Bilginin bellekte yer etmesi, onunla zihinsel bir ilişki kurmanın ilk adımını oluşturur. Ancak ezber yalnızca tekrara dayalı bir bilgi aktarımı olarak kalırsa öğrenme yüzeysel bir düzeyde sıkışıp kalır; öğrenci bilgiyi taşır ama onu dönüştüremez.

Dekolonize bir sınıf, ezberi bir sonuç değil bir başlangıç olarak görür.

Buradaki amaç, öğrencinin yalnızca doğru cevabı hatırlaması değil, o cevabın neden doğru kabul edildiğini, hangi varsayımlara dayandığını ve alternatif olasılıkların neden dışlandığını görebilmesidir. Bu yaklaşım, öğrenciyi pasif bir alıcı olmaktan çıkarıp düşüncenin aktif bir katılımcısına dönüştürür. Eleştirel düşünme, salt eleştirmek değil, düşüncenin dayanaklarını görmek, çelişkilerini fark etmek ve tutarlı argümanlar kurabilmektir. Mantık ise bu sürecin aracı, düşünmenin sistematik biçimidir. Sınıf, bu iki

becerinin—eleştirel düşünce ve mantığın—birlikte işlendiği bir sorgulama alanı olmalıdır.

– Tanımla

1. Eleştirel düşünme, bilgiyi olduğu gibi kabul etmek yerine onun dayandığı varsayımları fark etmeyi öğretir.
2. Mantık, düşüncelerin birbirine nasıl bağlandığını, hangi adımların geçerli, hangilerinin hatalı olduğunu gösterir.
3. Bu iki beceri, öğrencinin yalnızca ne düşündüğünü değil, nasıl düşündüğünü de görünür kılar.
4. Sınıf, doğru cevabın ezberlendiği bir yer olmaktan çıkarak düşünme yollarının keşfedildiği bir müzâkere alanına dönüşür.

– Uygula

Sınıf için ipuçları:

- Her derste, öğrencilere *“Bu bilginin dayanağı nedir?”* sorusunu yöneltin; gerekçesiz ifadeleri fark etmelerini sağlayın.
- Tartışmalarda *“katılıyorum/katılmıyorum”* gibi ifadeler yerine, *“bu argüman tutarlı/çelişkili”* gibi düşünmeyi biçimlendiren dil kalıplarını kullanmalarını teşvik edin.
- Öğrencilerle birlikte düşünme günlüğü tutun: Her hafta bir konu seçerek *“Bu konuda fikrimi hangi gerekçeyle değiştirdim?”* sorusunu yanıtlamalarını isteyin.

Etkinlik önerisi – Bir Bilginin İzini Sürmek

Konu: Müfredattan seçilen temel bir bilgi (örn. “Bilim tarafsızdır.”)

Amaç: Öğrencilerin ezberledikleri bilgilerin arka planındaki tarihsel süreci ve farklı bakış açılarını keşfederek eleştirel düşünme becerisi kazanmalarını sağlamak.

Uygulama Adımları:

1. Müfredattan bir konu seçilir (örneğin “Dünya, Güneş’in etrafında döner” ya da “Adalet nedir?”).
2. Öğrenciler bu bilginin tarihsel yolculuğunu araştırır: *“Bunu ilk kim söyledi? Ne zaman kabul gördü? Kim reddetti?”*
3. Ardından küçük gruplar oluşturulur. Her grup, aynı bilginin farklı argümanlarını temsil eder.
4. Tartışma sonunda öğrenciler, bilgiyi ezberlemekle kalmaz; onun oluşum sürecini ve mantıksal temellerini anlamlandırır.

İKİNCİ BÖLÜM:

İlişkileri ve Sınıf Kültürünü Yeniden İnşa Etmek

Birinci bölümde “neyi” ve “niçin” öğrettiğimizi sorguladık. Şimdi ise bu yeni anlayışın “nasıl” uygulanacağını, yani pedagojinin sınıftaki yansımalarını keşfediyoruz. Dekolonizasyon yalnızca müfredatın içeriğinde değil aynı zamanda sınıfın sosyal dokusunda, güç dinamiklerinde ve günlük etkileşimlerde gerçekleşir.

Sınıf, yalnızca bir mekân değil, bir ilişkiler ağıdır. Hâkim model bu ağı; öğretmenin mutlak otoritesi, standart dil kullanımı ve hiyerarşik fiziksel düzen üzerine inşa eder. Bu yaklaşım, bilginin otoriteden öğrenciye aktarıldığı bir kültür yaratır; öğrenciyi pasif bir alıcı, öğretmeni ise tek yetkili kaynak konumuna yerleştirir.

Bu bölüm, bu ağı dönüştürerek ilişkisel eşitliği merkeze alan yeni bir sosyal doku inşa etmenin pratik adımlarını sunar. Bu dönüşüm yalnızca pedagojik bir tercih değil aynı zamanda bilginin karşılıklı paylaşıldığı, diyalogun merkeze alındığı ve öğrenme sorumluluğunun ortaklaştığı bir varoluş biçimine davettir.

Peki İlişkisel Eşitlik ile ne kastediyoruz?

Bu kavram, herkesin aynı olduğu veya aynı şeyi bildiği anlamına gelmez. İlişkisel eşitlik, tüm sınıf üyelerinin - öğretmen ve öğrencilerin - bir öğrenme topluluğunun eşit değerdeki üyeleri olduğu fikridir. Buradaki eşitlik, statü veya deneyimde eşitlik değil; insani değer, söz hakkı ve bilgiye katkıda bulunma

potansiyeli bakımından çeşitlidir. Temel hedef, tek yönlü bir güç hiyerarşisini çok yönlü bir öğrenme ağına dönüştürmektir.

Bu dönüşüm şu üç temel alanda şekillenir:

- 1. Öğretmenin Konumu:** *Yargıç rolünden, rehber ve öğrenen rolüne geçiş*
- 2. Dilin Kullanımı:** *Dışlayıcı ve standartlaştırıcı dilden, kapsayıcı bir söyleme geçiş*
- 3. Fiziksel Mekân:** *Hiyerarşik oturma düzenlerinden diyalogu ve yüz yüze etkileşimi teşvik eden düzenlere geçiş*

Bu bölümdeki adımlar, sınıfınızı bir bilgi aktarım istasyonu olmaktan çıkarıp öğrencilerin kendilerini güvende, görünür ve güçlü hissettikleri bir soruşturma alanına dönüştürmeniz için somut araçlar sunar.

Kendi Konumunu, Ayrıcalıklarını ve Ön Yargılarını Sürekli Sorgula

– Açıkla

Eğitim, yalnızca öğrencilerin değil öğretmenin de dönüşüm alanıdır. Öğretmen sınıfa yalnızca bilgiyle değil kendi toplumsal, kültürel ve tarihsel birikimiyle şekillenmiş bir bakış açısıyla girer. Bu bakış, farkında olmadan hangi sesleri merkeze aldığımızı, hangilerini kenarda bıraktığımızı belirler. Dekolonize bir sınıf inşa etmek, bu görünmez eğilimleri fark etmeyi ve dönüştürmeyi gerektirir. Öğretmen, sınıftaki her etkileşimi —kimin söz aldığı, hangi örneklerin doğal kabul edildiği, kimin başarılı sayıldığı— kendi konumu üzerinden biçimlendirir. Bu nedenle, öz eleştiri pedagojik bir erdemdir. Kendini sorgulayan öğretmen, öğrencilerden öğrenmeye açık, ilişkisel eşitliği içselleştirmiş bir topluluk kurabilir.

– Tanımla

1. Her öğretmen, kültürel kimliği, inançları ve eğitim geçmişiyle sınıfa dâhil olur.
2. Bu konum, fark edilmediğinde görünmez bir norm hâline gelir; farklı deneyimlere sahip öğrenciler istisna gibi görünür.
3. Konum farkındalığı, öğretmenin kendi ayrıcalıklarını, ön yargılarını ve kör noktalarını düzenli olarak analiz etmesini gerektirir.
4. Bu süreç suçluluk değil sorumluluk bilinci yaratır. “*Benim görmediklerim neler?*” sorusunu sürekli kılar.

– Uygula

Sınıf İçi Uygulama İpuçları

- Her ünitenin başında kendine şunu sor: *“Bu konuyu kimlerin sesiyle anlatıyorum?”* *“Hangi deneyimler eksik kalıyor?”*
- Ders planında, farklı kültürlerden ve coğrafyalardan örnekler kullanmaya özen göster.
- Dönem sonunda öğrencilerden öğretmenime mektup yazmalarını iste: Sınıfta kendilerini ne zaman görünür veya görünmez hissettiklerini paylaşsınlar.
- Bu mektupları anonim olarak oku ve pedagojik yaklaşımını bu geri bildirimlerle geliştir.

Etkinlik Örneği – Görünmez Lensler

Konu: Öğretmenin bakış açısı ve sınıftaki güç ilişkileri

Amaç: Öğretmenin farkında olmadan hangi sesleri öne çıkardığını ve hangi sesleri görünmez kıldığını deneyimlemek

Uygulama Adımları:

1. Öğretmen, sınıfta işlenecek bir konuyu seçer (örn. tarihî bir olay, edebî bir metin veya güncel bir tartışma).
2. Öğrencilerden anonim bir şekilde, *“Ders sırasında hangi fikirler veya öğrenciler gözden kaçıyor?”* sorusuna yanıt vermelerini ister. Bu cevaplar küçük kağıtlara yazılarak toplanır.
3. Öğretmen, öğrencilerin verdiği yanıtları okur ve hangi örnekler, hangi öğrencilerin sesleri gözden kaçmış diye kendi bakış açısıyla analiz yapar.
4. Ardından sınıfta, *“Ben hangi sesleri fark etmedim? Neden?”* başlıklı kısa bir yansıtma yazısı hazırlar ve öğrencilere kendi gözlemlerini paylaşır.

5. Son adımda öğrencilerle birlikte, dersin ilerleyen bölümlerinde hangi sesleri daha görünür kılacaklarını tartışır; bu, öğretmen ve öğrencilerin birlikte sınıfın görünürlük haritasını çıkarmasına olanak verir.

Dilin Şekillendirici Gücünü **Öğret: Anlam Dünyamıza Dönüş**

– **Açıkla**

Bu adımın amacı, dilin sadece bir iletişim aracı olmadığını göstermektir. Aslında dil, nasıl düşündüğümüzü, dünyayı nasıl algıladığımızı ve nelere değer verdiğimizi doğrudan şekillendirir. Kelimeler, tarih boyunca belli toplumsal, kültürel ve siyasi ortamlarda doğmuş ve anlam kazanmıştır. Bir dilin kendi sözcükleriyle başka dillerden alınmış kelimeler arasındaki farkları görmek, öğrencilerin kavram dünyasını ve eleştirel bakış açısını güçlendirir.

– **Tanımla**

1. Dersle ilgili önemli kavramları belirle (örn. adalet, ilerleme, keşif, uygarlık gibi).
2. Bu kelimelerin Türkçedeki kökenlerini, tarih içinde nasıl kullanıldığını ve anlamlarının nasıl değiştiğini araştır.
3. Öğrencilerin aynı kavramın başka dillerdeki karşılıklarını karşılaştırmasını sağla, anlam benzerlikleri ve farklılıklarını tartış.
4. Başka dillerden alınmış sözcüklerin sınıf içinde ne tür anlam kaymalarına veya karışıklıklara yol açtığını gözlemlemelerini iste.

– Uygula

Sınıf İçi Uygulama İpuçları

- Derse başlarken konu ile ilgili temel terimleri tahtaya yazın; öğrencilerden her kelimenin çağrıştırdığı imgeleri, duyguları ve fikirleri paylaşmalarını isteyin.
- Kelimenin tarihçesini kısa bir hikâye veya görselle sunun (örn. adalet sözcüğünün Osmanlı dönemi metinlerinde kullanımı vs. günümüzdeki anlamı).
- Öğrenciler, Türkçeye yeni giren kelimelerin kullanıldığı cümleleri kendi ifadeleriyle yeniden yazsın; anlam kaymalarını fark etsin.
- Tartışmada, öğrencilerin dilin düşünceyi nasıl şekillendirdiğini fark etmesini sağlayın.

Etkinlik Önerisi – Kelimelerin İzinde

Konu: Dersin temel kavramları ve kelimelerin tarihsel yolculuğu

Amaç: Öğrencilerin kelimelerin kökenini, tarihsel kullanımını ve anlam kaymalarını keşfetmesi

Uygulama Adımları:

1. Öğretmen, dersin konusundaki temel kelimeleri seçer (örn. keşif, uygarlık).
2. Öğrenciler gruplara ayrılır; her grup kelimenin Türkçedeki kökenini ve başka dillerden gelen etkilerini araştırır.
3. Gruplar bulgularını kısa bir hikâye, çizim veya mini dramatizasyonla sınıfa sunar.
4. Sınıfta şu sorular tartışılır: “Hangi anlam kaymaları oluşmuş, dil düşünceyi nasıl şekillendiriyor?”
5. Her grup kelimeye alternatif bir Türkçe karşılık önerir ve nedenini açıklar.

Bilgi Otoritesini Paylaş, Sınıfı Bir Müzakere Alanına Dönüştür

– **Açıkla**

Dekolonize bir sınıfta bilgi, yalnızca öğretmenin tekelinde değildir; öğrenciler de öğrenme sürecine aktif olarak katılan üreticiler hâline gelir. Burada işlenen konular, sadece öğretmenin verdiği bilgilerle sınırlı kalmaz. Bunun yerine, öğrencilerle birlikte tartışılır, sorgulanır ve mantıksal gerekçelerle değerlendirilir. Bu yaklaşım, öğrencilerin bilgiyi olduğu gibi kabul etmek yerine arkasındaki nedenleri ve dayanakları anlamasını sağlar. Temel amaç, öğrencilerin kendi öğrenme yolculuklarını sahiplenmesi ve sınıfın, mantıklı tartışmaların yapıldığı bir karar alma ortamına dönüşmesidir.

– **Tanımla**

1. Her dersin konusunu, temel ilkelerini ve tartışmalı noktalarını öğrencilerle birlikte tartışın.
2. Mantık ve argüman kurallarını kullanarak her fikrin dayanaklarını sorgulayın; *“Bu iddia hangi kanıtlara dayanıyor?” veya “Bu argüman tutarlı mı?”* sorularını yöneltin.
3. Öğrencilerle birlikte değerlendirme kriterlerini oluşturun ve bu kriterleri ders boyunca yapılan tartışmalara uygulayın.

– **Uygula**

Sınıf İçi Uygulama İpuçları

- Dersin konusunu, öğrencilerle mantık zemininde tartışarak müzakere edin. Sınıf ortamında fikirler yalnızca

kabul görüyor veya reddediliyor olmasın, gerekçeleriyle birlikte incelensin.

- Mantık kuralları ve eleştirel düşünme kriterlerini sınıfta görünür hâle getirin (Örneğin, “Çelişki var mı?”, “Kanıt yeterli mi?” gibi sorular tahtada yer alsın).
- Öğrencilerin katkılarını dikkate alarak bir sonraki ders için tartışma ve karar alma sürecini güncelleyin.

Etkinlik Önerisi – Müzakere Masası

Konu: *Bilgi otoritesinin paylaşılması ve ders konularının müzakere ile ele alınması*

Amaç: Öğrencilerin her konuda düşüncelerini gerekçelendirerek tartışması ve sınıfın mantıksal müzakere alanına dönüşmesi

Uygulama Adımları:

1. Öğretmen, tartışmaya açılacak konuyu belirler (örn. tarihî bir olay, felsefi bir kavram veya güncel bir mesele).
2. Öğrenciler gruplara ayrılır; her grup farklı bakış açılarını temsil eder ve argümanlarını mantıksal gerekçelerle hazırlar.
3. Gruplar sınıfta sunum yapar, diğer öğrenciler sorular sorar ve gerekçeleri tartışır.
4. Tartışma boyunca mantık ve tutarlılık kontrolü yapılır: Argümanlar çelişkili mi, kanıt yeterli mi?
5. Tüm gruplar, tartışma sonunda ortak veya farklı bakış açılarıyla ders konusuna ilişkin nihai sonuçları paylaşır ve yansıtır.

Not: Bu etkinlik münazara değil, müzakere odaklıdır. Münazara tek bir doğruyu kanıtlamaya çalışırken, müzakere farklı görüşleri dinlemeyi, gerekçelendirmeyi ve ortak anlayışa ulaşmayı amaçlar.

Fiziksel Mekânı İlişkisel Eşitliği Destekleyecek Şekilde Düzenle

– **Açıkla**

Sınıfın fiziksel düzeni, ilişkilerin nasıl kurulacağını, kimin söz hakkı alacağını ve hangi davranışların ödüllendirileceğini doğrudan etkiler. Geleneksel sıralar, öğretmeni merkeze koyar ve hiyerarşik bir iletişim modeli oluşturur. Dekolonize bir sınıfta, mekân yatay ilişkileri ve eşit söz hakkını destekleyecek şekilde tasarlanmalıdır. Bu, öğrencilerin birbirini dinlemesini, fikirlerini paylaşmasını ve grup içinde aktif rol almasını kolaylaştırır.

– **Tanımla**

1. Mekân, sınıfta kimlerin görünür olduğunu ve hangi davranışların teşvik edildiğini belirler.
2. Çember, küçük ada veya esnek düzenler, öğrencilerin birbirlerini görmesini ve doğrudan iletişim kurmasını sağlar.
3. Öğretmenin sabit bir şekilde sınıfın ön kısmında yer almasını değiştirmek, hiyerarşiyi yumuşatır ve eşit söz hakkını güçlendirir.

– **Uygula**

Sınıf İçi Uygulama İpuçları

- Tartışma ve gözlem günlerinde sınıfı çember hâline getirin; öğrencilerin birbirini görebilmesini sağlayın.
- Sınıfın ön kısmındaki sabit pozisyonunuzu kaldırarak sınıfta dolaşın veya farklı noktalardan müdahale edin.

- Masaları, sandalyeleri veya oturma düzenlerini gerektiğinde kolayca değiştirilebilecek şekilde konumlandırın.
- Öğrencilerden, düzenin; tartışma ve iş birliğini nasıl etkilediğine dair gözlemlerini paylaşımlarını isteyin.

Etkinlik Önerisi – Çemberi Keşfet

Konu: *Fiziksel mekân ve ilişkisel eşitlik*

Amaç: Öğrencilerin mekânın davranış ve iletişime etkisini deneyimlemeleri

Uygulama Adımları:

1. Sınıf, tartışma için çember şeklinde düzenlenir.
2. Öğrenciler bir konuyu gruplar hâlinde tartışır; herkes sırayla söz alır.
3. Tartışma sonunda öğrenciler, mekânın hangi davranışları kolaylaştırdığını ve hangi engelleri kaldırdığını yansıtır.
4. Öğretmen, öğrenci gözlemlerine dayanarak sınıf düzenini gerektiğinde değiştirir ve eşit söz hakkını güçlendirir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

Sistemi Dönüştürmek: Değerlendirme, Süreç ve Disiplin

İlk iki bölümde, zihniyeti, müfredatı ve sınıf kültürünü dönüştürmek için adımlar attık. Ancak bu dönüşümlerle kalıcı bir etki bırakmak isteniyorsa nihayetinde eğitimin en derinlerine işlemiş olan sistemik mekanizmalara – ölçme, değerlendirme ve disiplin anlayışımıza – dokunmamız gerekir. Çünkü ne öğrettiğimiz ve nasıl ilişki kurduğumuz kadar neyi başarı saydığımız ve kural iblallerini nasıl tedavi ettiğimiz de eğitimin gerçek değerlerini ve önceliklerini ele verir.

Bu sistemik dönüşümün özünde, insan gelişimine dair bir paradigma değişimi yatar: Doğrusal ve evrensel olduğu varsayılan gelişim basamaklarının (Piaget, Erikson vb.) ötesine geçerek birbirine bağlı, bağlamsal ve çok boyutlu gelişim alanlarını merkeze almamız gerekir. Hâkim sistem, bu alanlarda genellikle şu özelliklere sahiptir:

- *Ceza Odaklı Disiplin: Kural iblallerini, otoriteyi tesis etmek ve örnek olmak için cezalarla yönetmek.*
- *Tek Tıp Değerlendirme: Öğrenmeyi, standart zekâ testleri, sınavlar ve notlarla ölçülebilen tek boyutlu bir performansa indirgemek.*
- *Sonuç Odaklılık: Öğrenme sürecindeki deneme-yanılma, keşif ve kişisel gelişimden ziyade nihai ürünü ve sınav sonucunu kutlamak.*

Bu yaklaşımlar, birinci bölümde eleştirdiğimiz insan tanımını pekiştirir: İtaatkar, standartlara uygun ve rekabetçi bireyler yetiştirmeyi hedefler. Oysa

dekolonize bir eğitim, bu sistemik araçları da dönüştürerek ikinci bölümde inşa ettiğimiz ilişkisel eşitlik ve bütüncül insan anlayışını kurumsallaştırmalıdır.

Bu bölümdeki adımlar, sınıfın altyapısını yeniden inşa etmeyi amaçlar.

Temelde şu temel soruların yanıtlarını aranır:

- *Öğrenmeyi bir yarıştan ziyade kişisel ve birlikte bir serüvene nasıl dönüştürebiliriz?*
- *Değerlendirmeyi bir yargılama aracı olmaktan çıkarıp bir öğrenme ve gelişim fırsatına nasıl dönüştürebiliriz?*
- *Disiplin anlayışını cezalandırmaktan onarmaya, ilişkileri güçlendiren bir pratiğe nasıl evirebiliriz?*

Bu sorulara verilecek yanıtlar, öğrencilerin sadece akademik bilgiyle değil adalet, sorumluluk ve topluluk duygusuyla da donanmış olarak yetişmelerinin önünü açacaktır.

Zekâyı, Normatif Ölçümleri ve Gelişim Basamaklarını Eleştir

– Açıkla

Zekâ, gelişim ve öğrenme, tek bir ölçütle sınıflandırılmayacak kadar karmaşık ve çok boyutludur. Piaget'nin gelişim basamakları veya Gardner'ın çoklu zekâ teorisi gibi yaklaşımlar, başlangıçta yenilikçi görünse de eleştirel bir bakışla değerlendirildiğinde öğrencileri etiketleyen ve sınırlayan yapılar hâline gelebilir. Bu teoriler, bireylerin öğrenme süreçlerini ve potansiyellerini dar bir çerçeveye sıkıştırarak, öğrencilerin farklılıklarını ve benzersizliklerini göz ardı eder.

Piaget'nin gelişim basamakları, bilişsel gelişimi belirli aşamalara ayırır. Ancak bu yaklaşım, gelişimin doğrusal ve evrensel bir süreç olduğunu varsayar. Oysa bireylerin gelişim süreçleri kültürel, sosyal ve bireysel farklılıklara bağlı olarak büyük çeşitlilik gösterir. Bu nedenle Piaget'nin teorisi, dekolonize bir eğitim perspektifinden bakıldığında bireylerin gelişim süreçlerini dar bir kalıba sokan bir yaklaşım olarak eleştirilebilir.

Gardner'ın çoklu zekâ teorisi ise bireylerin farklı alanlarda yeteneklere sahip olduğunu öne sürer. Ancak bu teori de zekâyı belirli kategorilere ayırarak, bireylerin potansiyellerini sınırlayan bir etiketleme sürecine yol açabilir. Bu yaklaşım, bireylerin çok yönlü ve dinamik potansiyellerini tam olarak yansıtmayı başaramaz.

Ayrıca, bu teoriler genellikle Batı merkezli bir bakış açısına dayanır ve farklı kültürlerdeki öğrenme ve gelişim anlayışlarını göz ardı eder. Bu durum, dekolonize bir eğitim

anlayışıyla doğrudan çelişir, çünkü dekolonizasyon, farklı kültürlerin ve bilgi sistemlerinin eşit ve değerli olduğunu kabul eder.

– Tanımla

1. Zekâ ve gelişim, bireylerin deneyimleri, kültürel bağlamları ve sosyal etkileşimleriyle şekillenen dinamik süreçlerdir.
2. Öğrencilerin potansiyellerini anlamak ve desteklemek için standart testler ve normatif ölçütler yerine süreç odaklı ve bireysel yaklaşımlar tercih edilmelidir.
3. Öğrencilerin öğrenme süreçlerini anlamak için onların deneyimlerini, duygusal ve bilişsel gelişimlerini gözlemek ve değerlendirmek önem kazanır.
4. Öğretmen gözlemleri, öğrenci yansıtmaları ve süreç portfolyoları gibi araçlar, öğrencilerin gelişimlerini daha bütüncül ve adil bir şekilde değerlendirmeye olanak tanır.

– Uygula

Sınıf İçi Uygulama İpuçları

- Öğrencilerin gelişimlerini değerlendirmek için, sadece standart testler ve puanlar yerine, süreç odaklı araçlar kullanın.
- Öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini yansıtmalarını teşvik edin. Bu yansıtma öğrencilerin öz farkındalıklarını ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirir.
- Zekâ ve gelişim anlayışlarını, Batı merkezli teorilerden bağımsız olarak öğrencilerin kültürel ve bireysel bağlamlarına uygun şekilde yeniden tanımlayın.

Etkinlik Önerisi – Öğrenme Haritası

Konu: *Zekâ, normatif ölçümler ve bireysel gelişim*

Amaç: Öğrencilerin öğrenme süreçlerini ve gelişimlerini etiketsiz, çok boyutlu bir şekilde takip etmek ve yansıtmak

Uygulama Adımları:

1. Öğrenciler, bir ünitenin veya projenin başlangıcında kendi öğrenme hedeflerini yazar.
2. Ders süresince portfolyolar ve gözlem notları ile gelişim kaydedilir, öğrenciler kendi ilerlemelerini takip eder.
3. Grup çalışmaları ve topluluk projeleri sırasında öğrencilerin farklı yetenekleri ve katkıları görünür hâle getirilir.
4. Ünitenin sonunda öğrenciler, kendi öğrenme süreçlerini ve başarılarını yansıtan kısa bir rapor hazırlar.
5. Öğretmen, süreçleri değerlendirirken etiketleyici veya karşılaştırmalı dil kullanmaz; her öğrencinin bireysel yolculuğu vurgulanır.

Süreç Odaklı Bir Öğrenme **Kültürü Geliştir**

– **Açıkla**

Dekolonize bir sınıfta öğrenme, hızlıca tamamlanan bir ürün değil sürekli bir deneme-yanılma-geri bildirim döngüsü olarak görülür. Hedef, sadece doğru cevabı bulmak değil öğrencinin süreci deneyimlemesi ve derinleşmesidir. Sonuç odaklı yaklaşımlar, öğrenmenin özünü ve muhakeme becerisini gölgede bırakır. Süreç odaklı yaklaşım ise öğrencilerin fikirlerini test etmelerini, hatalardan öğrenmelerini ve kendi öğrenme yollarını keşfetmelerini teşvik eder.

– **Tanımla**

1. Öğrenme süreci, öğrencinin fikir üretimi, problem çözme, araştırma ve yansıtma adımlarını içerir.
2. Deneme-hata ve geri bildirim döngüsü, öğrencinin hatalarını görünür kılar ve onları geliştirme fırsatı sunar.
3. Final ürün, süreçten bağımsız bir ölçüt değil sürecin bir parçasıdır ve tek seferlik bir sınav ya da proje olmamalıdır.

– **Uygula**

Sınıf İçi Uygulama İpuçları

- Projelerde ve ödevlerde taslak, geri bildirim ve revizyon döngülerini zorunlu hâle getirin.
- Öğrencilerden, her geri bildirimi aldıktan sonra çalışmalarını geliştirmelerini isteyin.

- Değerlendirme kriterlerini sürece göre belirleyin; finaldeki ürün tek başına notlandırma aracı olmasın.
- Öğrencilerin süreç boyunca düşünme günlükleri tutmalarını sağlayarak kendi öğrenme yolculuklarını fark etmelerini teşvik edin.

Etkinlik Önerisi – Sürecin İzinde

Konu: *Proje veya ödev çalışmaları*

Amaç: Öğrencilerin öğrenme sürecini deneyimlemeleri, hatalardan öğrenmeleri ve derinleşmeleri

Uygulama Adımları:

1. Öğrenciler bir proje veya ödev taslağı hazırlar ve sunar.
2. Öğrenciler birbirine veya öğretmene kısa geri bildirim verir.
3. Geri bildirim göre öğrenciler taslaklarını revize eder ve geliştirilmiş ikinci versiyonu sunar.
4. Döngü birkaç kez tekrar edilir; finaldeki ürün, sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkar.
5. Öğrenciler, sürecin başından sonuna kadar kendi öğrenmelerini ve gelişimlerini yansıtan kısa bir rapor hazırlar.

Disiplin Anlayışını Dönüştür: **Ceza Yerine Geri Bildirim** **Kültürünü Benimse**

– Açıkla

Dekolonize bir sınıfta disiplin, ceza vermekten çok öğrenme ve ilişki kurma fırsatına dönüşür. Cezalandırıcı yaklaşımlar öğrenciyi dışlar, hatayı kişisel bir eksiklik olarak görür ve güven ilişkisini zedeler. Oysa geri bildirim odaklı bir yaklaşım, hatayı öğrenmenin doğal parçası olarak kabul eder; öğrencinin davranışının etkilerini anlamasını ve çözüm sürecine aktif biçimde katılmasını sağlar.

Bu yaklaşım sadece sorun ortaya çıktıktan sonra değil öncesinde de etkilidir. Proaktif geri bildirim süreçleriyle öğrenciler olası çatışmaları fark etmeyi, duygularını ifade etmeyi ve ilişkileri korumayı öğrenir. Böylece sınıf, kurallarla değil karşılıklı anlayış ve iletişimle işleyen bir topluluk hâline gelir.

– Tanımla

1. Geri bildirim temelli disiplin, cezalandırma yerine öğrenme ve yeniden bağ kurmayı amaçlar.
2. Erken müdahale uygulamaları, sorun büyümeden çözüm yolları üretmeye odaklanır.
3. Geri bildirim süreci, davranışın etkilerini anlamayı, sorumluluk almayı ve toplulukla birlikte çözüm geliştirmeyi içerir.

4. Hata yapan öğrenci ile etkilenenler arasında diyalog ve geri bildirim süreci işler; amaç cezalandırmak değil ilişkileri onarmak ve dışlamayı önlemektir.

– Uygula

Sınıf İçi Uygulama İpuçları

- Çatışma veya kurallara uyumsuzluk durumunda onarıcı daire toplantıları düzenleyin.
- Etkilenenlerin ve hata yapan öğrencinin duygularını ve ihtiyaçlarını paylaşmasını sağlayın; toplulukla birlikte telafi yolları üretin.
- Proaktif müdahalelerle, problem oluşmadan önce riskli durumları belirleyin; örneğin grup çalışması sırasında anlaşmazlık işaretlerini gözlemleyin.
- Süreci yönetirken kararları tek başınıza vermek yerine toplulukla birlikte çözüm üretin.
- Süreç sonunda ilişkilerin onarılmasını ve topluluk bağlarının güçlenmesini değerlendirin.

Etkinlik Önerisi – Onarıcı ve Proaktif Daire

Konu: *Sınıf içi çatışma ve disiplin, proaktif müdahale*

Amaç: Öğrencilerin hataları adil, onarıcı ve topluluk odaklı şekilde ele almasını sağlamak; olası çatışmalar için çözüm önerileri geliştirmeyi öğretmek

Uygulama Adımları:

1. Öğretmen, sınıfta karşılaşılabilecek çatışma senaryoları sunar.
2. Öğrenciler dairede düşüncelerini ve hislerini paylaşır.

3. Öğretmen gerekli yerlerde, “*Bu durumu önlemek için ne yaptınız?*” sorusunu sorar; öğrenciler olası müdahaleleri paylaşır.
4. Topluluk birlikte telafi ve önleme yolları belirler.
5. Öğrenciler süreci kısa notlarla kaydeder ve yansıtır.

Son Söz Yerine: **Yolculuk Devam Ediyor...**

Sınıfı dekolonize etmek, bir günde bitirilecek bir proje değil, birlikte çıkılan bir yolculuktur. Bu yolculuğun amacı, öğrencilere hazır cevaplar vermek değil, onlara daha derin sorular sordurmak, dünyaya ve bilgiye dair kendi anlamlarını inşa edebilecekleri güvenli bir liman olabilmektir. Bu, aynı zamanda biz öğretmenlerin de kendi içimize dönüp *“Ben neyi, neden böyle görüyorum?”* sorusunu samimiyetle sorduğu içsel bir yolculuktur.

Elinizde bulunan rehberdeki adımlar, bu uzun yolda size eşlik edecek bir yol haritasıdır. Onlar, sınıfınızı; tek bir sesin değil birçok sesin bir arada duyulabildiği, herkesin kendi hikâyesi ve birikimiyle bir bütüne dokunabildiği bir yer hâline getirmeniz için bir davettir. Bu, sadece zihninin değil sosyal ve duygusal yönün de dâhil olduğu, insan olmanın tüm zenginliğiyle kucaklaşan bir öğrenme iklimi yaratma çabasıdır.

Unutmayın, aslolan mükemmel olmak değil yola çıkmak ve yolda olmaktır. Gerçek dönüşüm, sınıfın aynasının artık başka bir yansımayı sizmişsiniz gibi göstermeyi bırakıp diğer tüm gerçekliklerin, deneyimlerin ve bakış açılarının sizdeki yansımasını dürüstçe gösterebildiği an başlar.

Her yeni soru, her samimi paylaşım, her küçük adım, sınıfınızı daha insani, daha adil ve daha derinlikli bir hâle getirir. Bu yolculukta siz ve öğrencileriniz birlikte tartışır, birlikte analiz eder ve birbirinizden öğrenirsiniz. Bu öğrenme süreci, dinamik ve sürekli bir dönüşüm olarak ilerler. Bu yolculuk sonlanmayacak olsa da her yeni adım onu daha anlamlı ve kalıcı kılar potansiyelini taşır.

Yazarlar Hakkında

Turgay ÖNTAŞ

Turgay Öntaş, lisans eğitimini 2007 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümünde tamamlamıştır. Ardından, 2010 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Bölümünde yüksek lisansını, 2014'te Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Eğitimi Bölümünde doktora derecesini elde etmiştir. 2020 yılı itibarıyla Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesinde doçent olarak akademik faaliyetlerine devam etmektedir. Akademik çalışmalarının odak noktası sosyal bilgiler eğitimi ve öğretmen eğitimi üzerinedir. Enstitü Sosyal bünyesinde uzman araştırmacı olarak bulunmaktadır.

Refika ANGKASA

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesinde Uluslararası İslam Bilimleri ve Felsefe bölümlerinde lisans eğitimini tamamlamış ve felsefe alanından yüksek lisans derecesini almıştır. Felsefe alanında aynı üniversitede doktora programına devam etmektedir. Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesinde 2 yıl felsefe dersleri vermiştir. Ayrıca çeşitli STK'larda ve kurumlarda eleştirel düşünce atölyeleri düzenlemektedir. Ayrıca profesyonel tur rehberliği hizmeti vermektedir. Müze gezileri ile felsefe çemberlerini birleştirdiği projeler yürütmektedir. Enstitü Sosyal bünyesinde eğitim araştırmacısı olarak bulunmaktadır.

